مدني زده کړې

اتم ټولگی

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

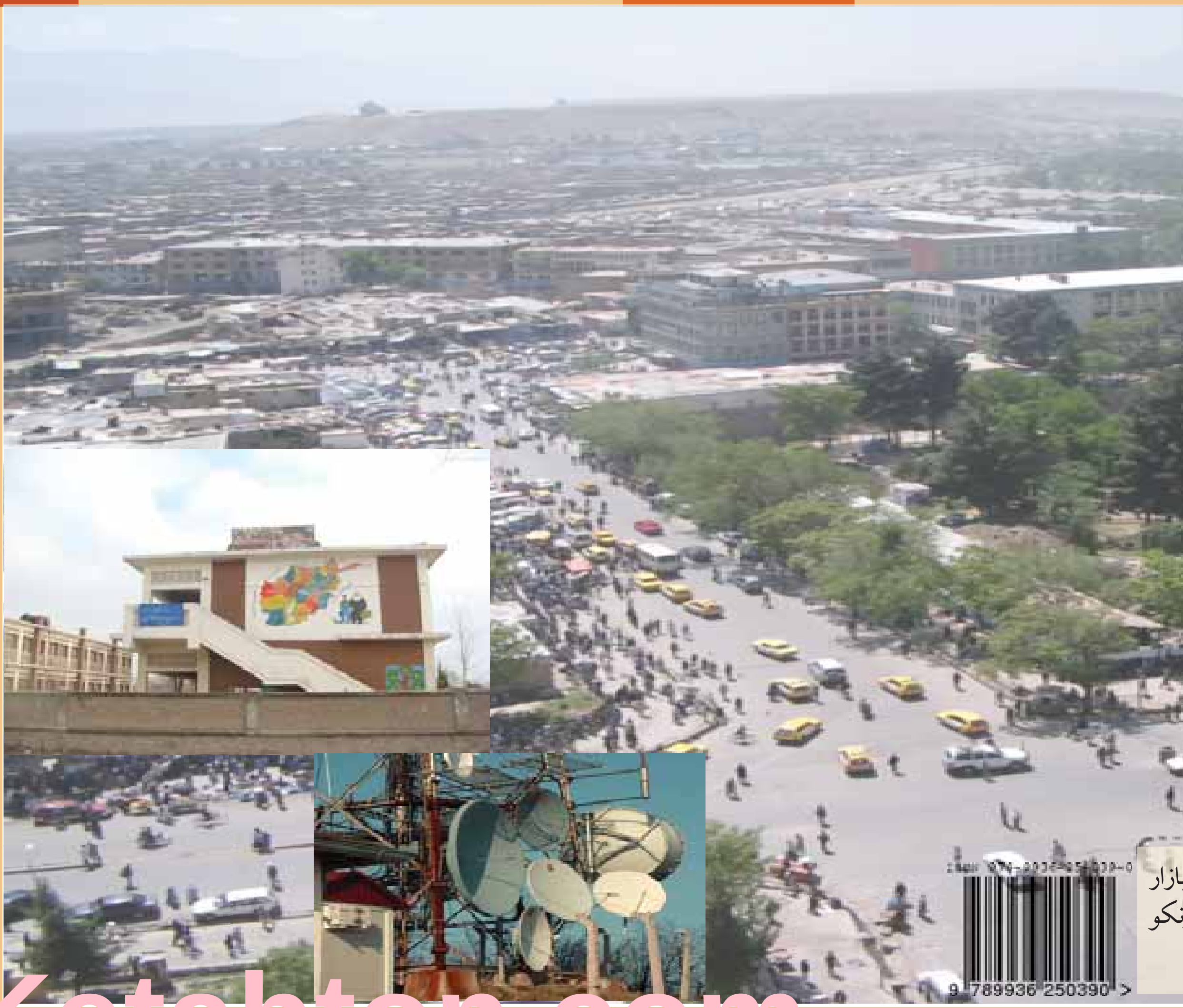

9 789936 250390

بازار
نکو

۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولګی

١٣٩٠
هـ . ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤلفان:
-محمد عزیز بختیاري
صفورا مزاري

ژباړونکی:

محمد افضل حضرتي

مسلکي اډیټور:
- محمد عزیز بختیاري

د ژبې اډیټور:
- بریالی باجوړی

دیني، سیاسي او فرهنګي کمیټه:
- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب دپراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمیټه:

ـ دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.

ـ دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول.

ـ د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ډیزاین:

رحمت الله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هــر افــغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمـــان دی
دا وطن د ټولو کـور دی — د بـــلوڅــو د ازبکـــو
د پښتـــون او هزاره وو — د تـــرکمنـــو د تاجکـــو
ورسره عرب، گوجـر دي — پـــامیـریان، نورستانیـــان
براهوي دي، قزلباش دي — هــم ایمــاق، هم پشه یان
دا هیــواد به تل ځلیږي — لــکــه لمـر پر شنه اسمان
په سینــه کې د اسیـــا به — لــکــه زړه وي جـاویدان
نوم د حق مو دی رهبــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده‌کړې په بهير کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده‌کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، دوطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیکونه

لومړی څپرکی: ښوونه او روزنه

د څپرکي موخې

موږ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟ ۳

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟ ۷

دویم څپرکی: اقتصاد او ژوند

د څپرکي موخې

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟ ۱۳

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟ ۱۷

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟ ۲۱

دریم څپرکی: د ټولنیزو خدمتونو موسسې

د څپرکي موخې

د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱) ۲۷
د ټولینزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۲) ۳۱
د ټولینزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۳) ۳۵

څلورم څپرکی: ډله ییزې رسنۍ

د څپرکي موخې

د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو ۴۲
رسنۍ او ټولنه ۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

ښوونه او روزنه

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- موږ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟
- آیا زده کړه یو ځانګړي وخت او ځای ته اړتیا لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي څپرکي موخې

له زده کوونکو څخه هیله کېږي چې د دې څپرکي په لوستلوسره په لاندینیوموضوعاتو او مهارتونو پوه شي.

- زده کړې ته د انسان اړتیا درک کړي؛
- د ښوونې او روزنې مانا زده کړي؛
- د ښوونې او روزنې له لنډې تاریخچې سره آشنا شي؛
- د ښوونځي (زده کړه، اخلاقي روزنه، پالنه د نوښت روحیه) سره آشنا شي؛
- د زده کړې مختلف وسایل او شرایط وپیژني؛
- د زده کړې لپاره د ډول ډول شرایطو او وسایلونه کار واخلي.

لومړی لوست

مور ولې ښوونې او روزنې ته اړتيا لرو؟

پرتله يې کړئ:

انځورونو ته وګورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

ستاسې په نظر د ماشوم او د حيواناتو د بچيانو تر منځ څه توپير موجود دی؟

آيا انسانان کولی شي د حيواناتو په څېر د ښوونې او روزنې نه پرته د خپلو همنوعانو په شان خپل ژوند ته دوام ورکړي؟

ښوونه او روزنه څه شی دی؟

ستاسې د اټکل سره سم، حيوانات د دې لپاره چې وکړای شي د خپلې مور اوپلار په څېر ژوند وکړي، زده کړې ته اړتيا نه لري؟ انسان کله چې له موره وزېږي، هغه په وخت خپل طبيعي او ټولنيز چاپيريال کې د ژوند په دود او طريقه هېڅ نه پوهېږي. خدای (ج) چې د انسان او نړۍ پيدا کونکی دی، د هغه له ټولو پياوړتياوو او کمزورۍ نه باخبره دی.دا حقيقت په قرانکريم کې داسې بيانوي:

خدای (ج) تاسې د مور له بطن څخه را وايستلي په داسې حال کې چې په څه شي نه پوهيدئ او تاسې ته يې د اوريدو لپاره غوږونه د ليدو لپاره سترګې او زړه درکړل چې تاسې پرې شکر وباسئ.

نو د انسانانو او حیواناتو تر منځ یو اساسي توپیر هم دادی چې ماشوم باید زده کړې چې څه ډول ژوند وکړي، په داسې حال کې چې حیوانات همغه شانې رفتار کوي لکه څرنګه چې نړۍ ته راغلي وي او دهغوي د زده کړې توان ډېر لږ دی. نو له دې کبله انسان د دې لپاره چې انساني ژوند ولري ښوونې او روزنې ته اړتیا لري. **خو ښوونه او روزنه څه ته وایي؟**

ښوونه د زده کړې په معنا ده؛ مثلاً: کله چې ښوونکی تاسې ته لوست وایي تاسو ته ښوونه درکوي خو په ښوونځي کې د علم او زده کړې نه سر بېره ستاسې پټ استعدادونه هم غوړېږي د نوښت قوت مو زیاتېږي، عقل مو غښتلی کېږي او د شخصیت اخلاقي بنسټ مو شکل نیسي، ستاسې د پټو استعدادونو غوړېدل چې په تدریجي ډول پیښېږي، ښوونه او روزنه نومېږي.

خبرې برې وکړئ:

په څو ګروپونو وویشل شئ او خبرې برې وکړئ چې ماشومانو په تېرو وختونو کې په څه ډول زده کړه کوله. د هغه وخت زده کړه او اوسنی زده کړه څه توپیر سره لري؟

څرنګه چې مخکې وویل شو، انسان هېڅ کله له ښوونې او روزنې بې برخې نه و: خو زده کړې د تاریخ په اوږدوکې ډېر توپیر کړی دی. په ډېرو پخوانیو زمانو کې د ښوونې او روزنې لپاره کوم ځانګړی ځای موجودنه و. نجونو او هلکانو له وړکتوب نه د مور، پلار او پخوانیو نسلونو د تجربو زده کړه په کور،څر ځایونو، ښکار ځایونو او کروندو کې پیل کوله او کله به چې د هلکتوب او ځوانی سن ته ورسیدل ټولې چارې به یې زده کړې. هغه وخت کارونه هم ډېر ساده وو او دهغو زده کړې هم ډېر وخت نه غوښت. د بشر علم او دخلکو پوهې په تدریج سره پراختیا پیدا کړه او د خط او کتابت د پیداکیدو سره پوهانو په مختلفو موضوعګانو کتابونه ولیکل. له نن نه یوه پېړۍ مخکې هغو کسانو چې د تحصیل او لوست لپاره وخت درلود، نو تحصیل به یې کاوه او پاتې کسانو به زده کړه نه کوله، خو د کار مهارتونه به یې په عملي ډول نورو خلکو ته ورزده کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تېرې پېړۍ له نیمایي نه را پدې خوا زده کړې پراختیا پیدا کړه او په تدریج سره زده کړه اجباري شوه؛ عامه زده کړه په مختلفو هېوادوکې له لس نه تر دولسو کلونو پورې دوام کوي.

فکروکړئ او ځواب ورکړئ:

لاندې پوښتنه په ځیر سره ولولئ او ځواب ورکړئ:

ستاسې په اند زده کوونکي په ښوونځي کې کوم کوم شیان زده کوي؟

ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې ډېر شیان زده کوي. زده کوونکي په ښوونځي کې په پراخه توگه د ژوند ضروري پوهه او مهارتونه زده کوي. اخلاقي او ټولنیز آداب زده کوي او د نوښت روحیه لاس ته راوړي. د نن ورځې د انسانانو ژوند د تېرې پېړۍ له انسانانونه ډېر پېچلی دی. هر څوک چې غواړي په نړۍ کې بریالی ژوند ولري، باید نوي ضروري پوهه او مهارتونه لکه ټولنیزې او دیني چارې، ریاضي، فزیک، کیمیا، تاریخ، جغرافیه او ژبه زده کړي. د هېواد ماشومانو او ځوانانو ته په ښوونځي کې ضروري پوهه او مهارتونه ور زده کېږي چې هغوي په خپل ژوند کې بریالي انسانان او د ټولنې لپاره گټور غړي شي. همدارنگه، دوی کولای شي په پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي او متخصصین شي.

ټولنیزه او اخلاقي روزنه:

تاسې په تدریج سره په ښوونځي کې دا زده کوئ چې څرنگه د ښوونځي نظم او مقررات په پام کې ونیسئ. څرنگه ځان د دې مقرراتو سره عادت کړئ، او څرنگه د نورو سره مرسته وکړئ. تاسې به متوجه شئ چې په ټولنه کې ډول ډول خلک ژوند کوي، هغوي سره له دې چې یو واحد فرهنگ او دین لري، ډېر توپیرونه هم سره لري، موږ په کورنی، ښوونځي او ټولنه کې په تدریج سره اخلاقي او ټولنیز قواعد زده کوو. که چېرته د ټولنې ټول غړي دا قواعد مراعا ت کړي نو هېڅکله به د دوی تر منځ شخړه او جگړه پېښه نه شي او دټولنې نظم به وساتل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوښت د روحيې وده:

انساني ټولنه د هرې ورځې په تېرېدو سره بدلون مومي. په تکنولوژي او د انسانانو تر منځ په اړيکو کې دا بدلون او پرمختګ څرنګه منځ ته راځي؟ دا طبيعي خبره ده چې د پوهانو نوښتونه او په مختلفو برخو کې نوي لاسته راوړنې، د اقتصادي، علمي او ټولنيز بدلون او پرمختګ لامل ګرځي. په ښوونځي کې د زده کوونکو استعدادونه، بايد وغوړېږي. زده کوونکي يو مناسب چاپيريال ته ضرورت لري چې هغوي دا زده کړي چې څرنګه نوښت ولري او څرنګه هغه نوروته ور وښيي.

د لوست تکرار:

۱- انسان د ژوند لپاره، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري.
۲- ښوونه يعني زده کړه کول او زده کړه ورکول، روزنه يعني د انسان د پټو استعدادونو غوړېدل.
۳- زده کړه د تاريخ په اوږدوکې يو ډول نه وه.
٤- زده کړه په پخوا زمانو کې په غير رسمي توګه او د ټولو انسانانو له خوا سرته رسيده. خو نن ورځ په رسمي توګه د ښوونځي له لارې سرته رسيږي.
٥- د ښوونځي بنسټيزې دندې عبارت دي له: ښوونې، روزنې او د نوښت د روحيې وده.

پوښتنې:

۱- که چېرته د انسان ماشوم له زېږېدو وروسته له انسانانونه جلاشي، آيا کله چې لوی شي د خپل مور او پلار په شان به ژوند وکړي؟ ولې؟ توضيح ورکړئ.
۲- د آية شريف له ژباړې نه چې د لوست په لومړۍ برخه کې مو ولوست، څه پوه شوئ. په پنځو مخونو کې يې وليکئ.
۳- په اوسنيو ښوونځيو کې زده کړه د پخوا زمانې له زده کړې سره څه توپير لري؟
٤- تاسې په ښوونځيو کې کوم شيان زده کوئ؟

فعاليت:

په دريوو ګروپونو ووېشل شئ، د لاندنيو موادونه د څو نمونو په موندلو سره يو رپوټ جوړ کړئ او وروسته يې په ټولګي کې ولولئ.
۱- بريالي انسانان، چې خپله ضروري پوهه او مهارتونه يې د زده کړې له لارې اخيستي وي:
۲- هغه انسانان چې د اخلاقي روزنې له امله د نورو لپاره مثال دي، او دا ځانګړتياوې يې د زده کړې له لارې لاس ته راوړې وي.
۳- د خلاقو اشخاصونوښت او نوي لاسته راوړنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟

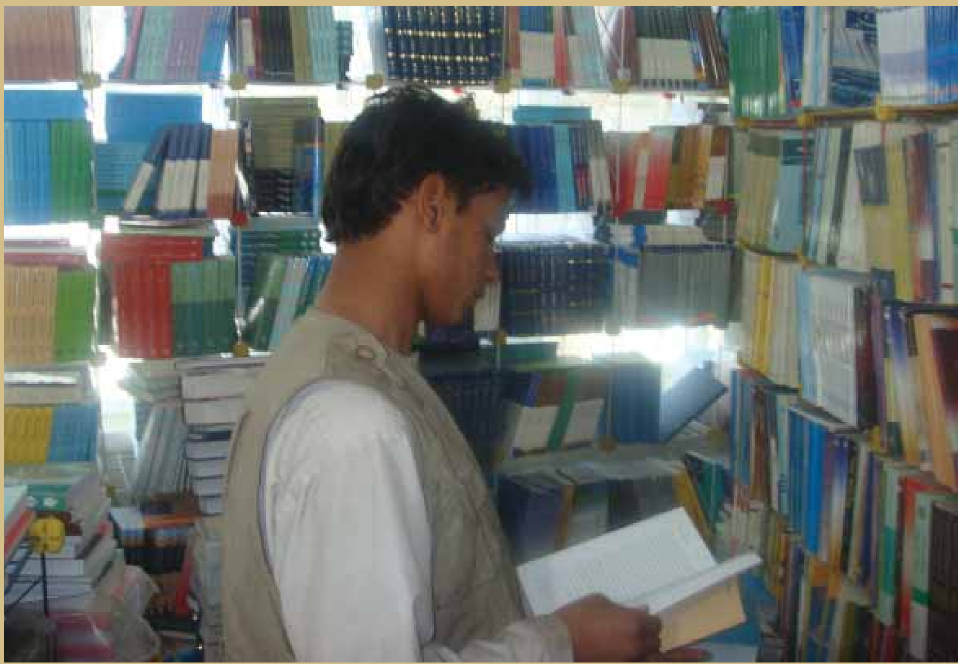

په مخکې درس کې مو ولوستل چې انسان د ژوند کولو لاره، پوهه او مهارتونه له مخکنيو خلکو نه زده کوي، ماشومان په کلونو کلونو ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي ترڅو هغه پوهه او مهارتونه چې په ټولنه کې د ژوند لپاره لازم دي تر لاسه کړي.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په اړه خبرې وکړئ.

۱-آیا هغه معلومات چې له ښوونځي نه لاس ته راځي د ژوند اړتیاوو ته ځواب ورکولی شي؟

۲-ستاسې په اند د معلوماتو د غونډولو لپاره نورې لارې هم شته؟

د بني آدم ماشوم د زېږېدنې له لومړۍ ورځې نه په زده کولو پیل کوي. په تدریج سره د کورنۍ غړي پېژني او خبرې کول زده کوي. دا زده کړه په یو خاص زمان او مکان پورې محدوده نه ده او د انسان د ژوند په اوږدو کې دوام لري. کله چې موږ په کورنۍ، کوڅه ،ښوونځي او ټولو ځایونو کې له نورو سره ګډ ژوند کوونو په داسې حال کې چې ورځنۍ اړتیاوې پوره کوو، له نورو نه معلومات هم اخلواو نور معلومات هغوته ورکوو، دا اطلاعات چې د ټولنې د غړوتر منځ ادل بدل کېږي، کیدای شي چې له آداب معاشرت نه نیولې تر نړیوالو مهمو مسائلو پورې پکې شامل شي، د داسې ورځنیو اطلاعاتو لاسته راوړنې زموږ په فردي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لوبوي او د دې لامل ګرځي

چې موږ د تل لپاره په ټولنه کې فعال او باخبره غړي پاتې شو. د داسې پوهې د ارزښت د پوهېدو لپاره، داسې سړی په نظر کې ونیسئ چې کوم بل هېواد ته يې سفر کړی وي او د اوږدې مودې لپاره هلته پاتې شوی وي؛ کله چې وروسته دا شخص بېرته خپل هېواد ته راستون شي، د پوښاک او خوراکي توکو له بیونه هېڅ خبر نه وي، د کاليو له مود سره هېڅ آشنايي نه لري او دخپل ښار د ټولنيز، امنيتي،اقتصادي او فرهنګي مسائلو سره تر ډېره حده پردی وي ځکه په دې موده کې چې هغه د خپل ژوند له ماحول څخه لیرې و په يادشویو چارو کې ډېر بدلون راغلی دي چې هغه ترې خبرنه دی. هغه اطلاعات چې د ژوند په ترڅ کې يې لاس ته راوړو د ارزښت د کچې له نظره سره يو شان نه دي. ځينې يې د معلوماتو له اړخه موږ ته خورا مهم دي. له دې کبله، بايد هڅه وکړو چې د اطلاعاتو په زده کړه کې د خپلو امکاناتو او اړتياوو په نظر کې نيولوسره د خپلو معلوماتو د کچې لوړولو او د اړوندو مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره بايد کړنلاره ولرو.

پرتله يې کړئ:

لاندې انځورونو ته وګورئ او پو ښتنو ته ځواب ورکړئ.

۱-د انځورونو تر منځ کوم ورته والی وينئ؟

۲-د انځورونو تر منځ کوم توپير وينئ؟

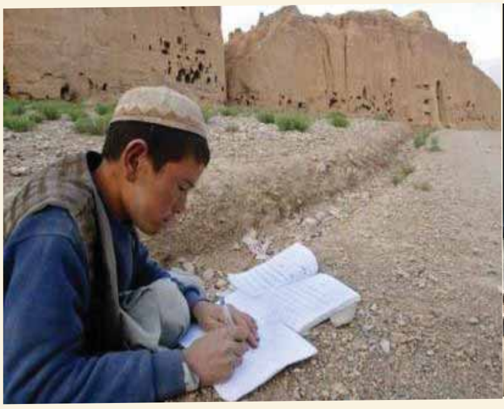

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ د خپلو معلوماتو او پوهې د کچې لوړولو او د اړتياوړ مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له کتاب، مجلې، ورځپاڼې، انټرنټ، تلويزيون او راديوګانو څخه استفاده وکړو او يا د کار خانو ماهرو کسانو ته ورشو او ترکاڼې، پينګرې، قالينې او بدل او داسې نور زده کړو؛ اما تل بايد دا په پام کې ولرو چې د دې وسايلونه دلاښې استفادې لپاره بايد ځينې ټکې مراعات کړو. د بېلګې په توګه: د کتاب نه د استفادې په مهال د اړوندې موضوع په هکله، د کتاب د ليکونکې، د مطالبو ګټورتوب، د هغو سادګې او سختوالی د مطالبو سره علاقه او پر هغو باندې برلاسې ته پام وکړو. او لکه څرنګه چې د هر تلويزيون ليدل، د هرې راديو اوريدل او د هر رنګه کتاب او مجلې لوستل ګټورنه دي، يوازې هغه يې چې ښه او ارزښناکه محتوا ولري د ليدو، اوريدو او لوستلو ارزښت لري.

د لوست تکرار:

- د پوهې او مهارت زده کړه په وخت، ځای او خاص سن پورې اړه نه لري .
- هغه اطلاعات چې د ژوند په اوږدوکې يې لاس ته راوړو زموږ په فردي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لري.
- د اطلاعاتو په زده کړه کې، خپلو امکاناتو او اړتياو ته پام او د زده کړې د کړنلارې درلودل ضروري دي.
- کتاب، مجله، ورځپانه، را ديو،تلويزيون، انټرنټ او .... له هغو وسايلو څخه دي چې د اړوندو اطلاعاتو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له هغو نه ګټه واخلو.
- دځاني زده کړې (خود آموزي) لپاره د داسې وسايلو لکه ټولنيزې رسنی، ځانته شرايط لري. چې بايد هغه ته پاملرنه وشې.

پوښتنې:

۱-له هغه وسايلو نه په ګټه اخيستلو سره چې په دې درس کې موولوستل، څرنګه کولی شو د پوهې او مهارت کچه لوړه کړو؟

۲-تاسې دخپلې پوهې او مهارت د کچې د لوړولو لپاره له کومو وسايلو څخه استفاده کوئ؟

٤-نور کوم وسايل پيژنئ چې له هغونه په ګټې اخيستلو سره، ضروري معلومات او مهارتونه تر لاسه کړئ؟

فعاليت:

يو له لاندنيو موادونه وټاکئ، او غور پرې وکړئ چې د هغه نه د ښې استفادې لپاره کومو ټکو ته بايد پاملرنه ولرو. د دې کار لپاره کولی شئ د لويانو (کورنی، ښوونکي.........) سره مرکه (مصاحبه) وکړئ او پايله يې په ټولګي کې بيان کړئ.

۱- مجله او ورځپاڼه ۲- راديو او تلويزيون ۳- اينټرنټ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي لنډیز

- انسان د څارویو برخلاف، ښوونې او روزنې ته اړتیا لري؛

- په ډېرو پخوا وختونو کې د زده کړې لپاره کوم ځانګړي ځای، شتون نه درلود. ماشومانو به په کورونو او ټولنه کې د ژوند کولو لارې چارې او مهارتونه زده کول.

- د لیک د اختراع او د لیکنې له مهارت څخه وروسته یوازې هغه خلک چې پوره وخت او امکانات به یې درلوده، په زده کړه بوختیدل. د تېرې پېړۍ په لومړۍ نیمایي کې، ټولنیزې زده کړې پراختیا وموندله او پر او پر پراو جبري وګرځیده.

- ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې زده کړه کوي.

- زده کوونکي په ښوونځی کې پوهه او د ژوند اړین مهارتونه زده کوي. د اخلاقو او ټولنیزتوب له پلوه روزل کېږي او د نوښت روحیه پکې پیاوړې کېږي.

- زده کړه یوازې د ښوونځي او پوهنتون په دوره پورې نه محدودیږي بلکې انسان د ژوندانه په ټوله دوره کې د ټولینز ډګر په هره برخه کې زده کړه کوي.

دویم څپرکی

اقتصاداو ژوند

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کیږي؟
- پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- د نړۍ خلک له یو بل سره څه ډول اقتصادي اړیکې لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دويم څپرکي موخې

هيله ده چې زده کوونکي د څپرکي په پای کې زده کړي چې:

- ولې موږ اقتصادي فعاليت ته اړتيا لرو؟
- اقتصادي فعاليت د شيانو د توليد او يا د خدمتونو د وړاندې کولو په بڼه وي؟
- پيسې څنګه منځ ته راغلې او د تاريخ په اوږدو کې يې کوم پړاوونه وهلي دي؟
- پيسې زموږ په اقتصادي ژوند کې څه په دردخوري؟
- بانک کوم خدمتونه وړاندې کوي؟
- د نړۍ د هېوادو تر منځ اقتصادي اړيکې څه ډول دي؟
- نړيوال سوداګريز سازمان د نړۍ د هېواد و په اقتصادي اړيکو کې څه رول لري؟

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟

تېر کال مو زده کړل چې انسان یو اړموجود دی او ډول ډول اړتیاوې لري.
یوه له اساسي اړتیاوونه د انسان اقتصادي او مادي اړتیاده. دا ښکاره ده چې د انسان معنوي اړتیاوې د اهمیت وړدي خومادي او اقتصادي اړتیاوې هم زموږ په ژوند کې ډېرې مهمې او حیاتي دي.

خبرې پرې وکړئ:

موږ ډېرې اقتصادي اړتیاوې لرو چې خواړه، کالي او استوګنځی د هغو له جملې نه دي. یو له دې نه غوره کړئ او خبرې پرې وکړئ چې خلک د هغو د پوره کولو لپاره څه ډول کارونه سرته رسوي.
مادي اړتیاوې انسان هڅې او فعالیت ته اړ باسي ترڅو هغه اړتیا پوره کړي. د همدې دلیل په بنسټ ځینې فعالیتونه چې موږ يې سرته رسوو، د ژوند د وسایلو برابرول دي چې اقتصادي فعالیت ورته ویل کېږي.
دنده او کار هم د اقتصادي فعالیتونو برخې شمېرل کېږي ځکه چې زموږ اقتصادي اړتیاوې پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غور پرې وکړئ:

لاندې کسبونه او دندې په نظر کې ونیسئ او اړوندو پوښتنوته ځواب ورکړئ:

بزګري، کارګري، طب، ماموریت، پیریدنه.

۱-په دې هر یوه کسب کې کوم اقتصادي فعالیتونه سرته رسیږي؟

۲-د دغوکسبونو د اقتصادي فعالیت په ډول کې څه توپیر لیدل کیږي؟

ستاسې په نظر: په دې انځور کې کوم ډول اقتصادي فعالیت لیدل کیږي؟

هر څوک په ټولنه کې یو کسب او دنده لري او دهغه په وسیله د نورو او د خپل ځان د اړتیاوو د پوره کولو لپاره په اقتصادي فعالیت لاس پورې کوي.په ټولیز ډول اقتصادي فعالیتونه په دو و ډولونو وېشل کیږي. (تولید) او (خدمت)؛ تولید هغه دی چې د فعالیت نتیجه د یوه خاص شي په ډول وړاندې شي خو په خدمت کې یوازې اسانتیاوې د نورو لپاره وړاندې کیږي او د لیدو وړ شیان په کار نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بزگر چې په ځمکه کې په کرنه بوخت دی،یا هغه کار گران او انجینران چې په کار خانوکې د خپل کار او فعالیت پواسطه یو محصول تولید وي، مالداران چې د څارویو پالنه او دهغو د اړوندو محصولاتو په برابر ولو بوخت دي، یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې د هغه په ترخ کې شیان ((تولیدوي)) هغه ډاکتران چې په روغتونونو کې فعالیت کوي او هغه کارکونکي چې په ادارو او سازمانونو کې کار کوي، او هغه سوداگراو یا خرڅوونکي چې کرنېز او یا د کارخانو محصولات وېشي (توزیع کوي) هم یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې دا ډول فعالیتونو ته (خدمت) ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درس تکرار[۱]

• هغه فعالیتونه چې د ژوند د وسایلو د برابرولو لپاره سرته رسېږي، اقتصادي فعالیتونه ورته ویل کېږي،

• --

• --

• --

• --

پوښتنې:

۱- کومو کړنو ته اقتصادي فعالیتونه ویل کېږي؟

۲- د اقتصادي کړنو ډولونه کوم دي؟

۳-پرته د هغو موضوعګانو چې په لوست کې مو راوړي دي د تولید،توزیع او خدمتونو په اړه مثال راوړئ.

فعالیت:

یو کسب په نظر کې ونیسئ، د لاندې پوښتنود ځواب لپاره یو رپوټ جوړ کړئ او ټولګي ته یې وړاندې کړئ.

۱-دا کسب د کوم ډول اقتصادي فعالیت له اجزاو څخه شمېرل کېږي؟

۲-د دې کسب د زده کړې لپاره کومو مهارتونو او پوهې ته اړتیا ده؟

----

(۱) ګران زده کوونکي دې لدې وروسته د درس تکرار پدې ځای یا خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې په غور سره ولولئ او خبرې پرې وکړئ.

۱-که چېرته یوه ورځ په بازار کې پیسې نه وي، خلک به د خپل ورځني ژوند د اړتیاوړ توکي او شیان څنګه برابروي؟

۲-ستاسې په نظر په تېرو وختونو کې چې پیسې نه وې خلکو څه ډول راکړه ورکړه کوله؟

په ډېرو پخوا زمانو کې د خلکو ژوند ډېر ساده او معمولي و؛ ډېرو کورنیو به خپلې اړتیاوې پخپله تولیدولې چې معاملو او راکړې ورکړې ته ډېره اړتیانه لیدل کېده؛ کله به چې د کومې کورنۍ کوم شي ته اړتیا پیدا شوه هغه مجبور وچې د یو بل شي په بدل کې هغه شی لاس ته راوړي. دا ډول معامله د لاس په لاس معاملې په نوم یادېږي چې تراوسه هم د هېواد په لرې پرتو سیمو کې دود دی.د انساني ټولنې په لوئیدو او پراخېدو سره او همدارنګه د هغو ستونزو له کبله چې دا ډول راکړې ورکړې درلودلې، خلکو په پایله کې دا پرېکړه وکړه چې یو ډول څیز چې ټولو خلکو هغه ته اړتیا درلوده او د هغه (پیسو) نه د راکړې ورکړې د وسیلې په توګه استفاده وکړي. په مختلفو

هېوادو کې له ډول ډول شیانونه د پیسو په نوم د راکړې ورکړې لپاره استفاده کېدله لکه: اوسپنه، ځرمن، سپین زر،برونز او نور. څرنگه چې له دې څیزونو څخه ځینې یې دوخت په تېریدو سره له منځه تلل او خرابیدل او همدارنگه زیات وزن یې درلود، انسانان په دې فکر کې شول چې د دې پر ځای د فلزي پیسو یا سکو څخه استفاده وکړي

پرتله یې کړئ:

ستاسې په نظر

۱- دیو میلیون افغانیو د(پنځه گون) سکو د ځای پرځای کولو لپاره څو کسانو ته اړتیاده؟

۲- دیو میلیون افغانیو د (زریزنوټونو) د ځای پر ځای کولو لپاره څوکسانوته اړتیاده؟

کله چې شتمني زیاته شوه او د معاملو حجم زیاتوالی پیدا کړ،سکو هم ونه شوای کولای چې د خلکو د اړتیاو ځواب ووایي. نو په همدې دلیل به سوداګرو خلکو ته د سیکې پر ځای رسید ورکاوه. په رسیدورکولو کې دا ستونزه وه چې کله به سوداګر له ماتې سره مخ شول او په خپلو وعدوبه یې وفانه کوله. له دې کبله به خلکو ته ستونزې پیدا کیدې. د دې ستونزو د له منځه وړلو لپاره د هغه وخت دولتونو دا تصمیم ونیو چې کاغذي پیسې چاپ کړي. په دې ډول کاغذي پیسې چې د دولت په بانکونو کې یې د طلا او نقرې پشتوانې درلودې منځ ته راغلې. نن ورځ هر هېواد خپلې ځانګړې پیسې لري. زموږ د هېواد د پیسو واحد افغانی ده.

په پر مخ تللی اقتصاد کې د فلزي او کاغذي پیسو نه پرته د چك و د اعتبارکارت نه هم استفاده کېږي. چك او د اعتبار کارت د معاملو چارې ډېرې آسانه کړي دي.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې موضوع په هکله خبرې وکړئ.

۱ آیا تاسې او کورنۍ مو له بانك څخه استفاده کوئ؟

۲-آیا پوهېږئ بانکونه کومې چارې سرته رسوي؟

بانک:

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادو کې د بانك په نامه یوه مؤسسه فعالیت کوي چې د خلکو پیسې ساتي او له یوه ځایه یې بل ځای ته انتقالوي او د مختلفو هېوادو پیسې یو بل سره بدلوي. زموږ په هېواد کې ډېر شمېر دولتي او خصوصي بانکونه کار کوي زموږ مرکزي بانك د افغانستان بانك دی.بانکونه ډول ډول خدمتونه وړاندې کوي چې مهم یې په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو د پیسو ساتنه:

بانک د پیسو ساتنې یو ډاډمن ځای دی. کله چې موږ خپلې پیسې په بانک کې ږدو هغه د ورکیدو او سوځیدو له خطره ساتو. هر کله چې پیسو ته اړتیا پیدا کړو، بانک ته ورځو او له خپل حساب څخه پیسې اخلو.

د پیسو انتقال:

هر کله چې اړتیا پیدا شي خپلې پیسې له یوه ښار څخه بل ښار ته انتقال کړو، د دې پر ځای چې هغه په خپله یوسو پخپل ښار کې هغه بانکي حساب ته اچوو او دهمدې بانک له څانګې نه یې په بل ښار کې لاس ته راوړواو یا یې د بل چا په نامه لیږو ترڅو یې لاس ته راوړي.

پانګه اچونه:

بانکونه د خلکو لږې لږې پیسې ټولوي او په هغوباندې سترې پروژې په کار اچوي چې د ملک د پرمختګ لامل ګرځي.

د پور ورکړه:

ځینې بانکونه هغو کسانو ته چې اړتیا ولري، پور ورکوي او په اوږده موده کې یې د قسط په ډول لاس ته راوړي.

د درس تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. د لاس په لاس راکړه ورکړه څه ده؟ توضیح ورکړئ.
۲. کله چې د لاس په لاس راکړه ورکړه دود وه پلورونکو او پیرودونکو کومې ستونزې درلودلې؟
۳. اوسپنیزو سکو په معاملاتو کې څه بدلون راوست؟
٤. کوم ضرورتونه د کاغذي بانک نوټونو د را پیدا کېدو لامل وګرځېدل؟
٥. د بانکونو دندې وښیاست.

فعالیت:

لاندې فعالیت سرته ورسوئ د هغه پایله یادداشت کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

- که چېرته بانک ته نیږدې ژوند کوئ د کورنۍ یو مشر سره بانک ته ولاړشئ اوله نیږدې نه وګورئ چې د بانک کارکونکي خلکو ته د پیسو ورکولو او یا د پیسو اخیستلو په وخت کې کوم کارونه سرته رسوي؟
- که چېرته بانک ته لاس رسی نه لرئ نو له یو چانه پوښتنه وکړئ چې له بانک سره آشنایي ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

خبرې پرې وکړئ:

خپل شخصي وسایل په نظر کې ونیسئ او دهغوله جملې نه د لسو شیانو لست جوړکړئ او بیا و ګورئ چې کوم هېواد جوړ کړي دي. د جوړونکي هېواد نوم د هر یوه په وړاندې ولیکئ. ولې د مختلفو هېوادونو محصولات په بازار کې موجود دي؟ د دې خبرې (بررسي) نه کومې پایلې ته رسیږو؟

کله چې د یوشي د رانیولو (پیریدلو) لپاره بازارته ځو، په هټیو کې د مختلفو هېوادو محصولات وینو. د بېلګې په توګه چنیایي کالي، پاکستاني ټوکران، ایټالوي بوټونه او ایراني فرشونه د داخلي (کورنی) محصولاتو تر څنګه لیدل کېږي.

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادونو کې د بازار و ضعیت همدا ډول دی او هېڅ داسې هېواد نشته چې په هغه کې د نورو هېوادونو محصولات نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ د هېوادونو طبيعي، انساني او تکنولوژيک امکانات سره توپير لري، له دې کبله د هغوي وس هم د محصولاتو په توليدولو کې يو شان نه دی.

ځينې هېوادونه د زراعتي توکو د توليد لپاره مناسبه آب و هوا لري، ځينې په زياته کچه تيل (نفت) لري او ځينې نور بيا صنعتي پر مخ تللي توليدات لري.

کوم هېواد چې د يو ډول محصول لپاره مناسب شرايط و نه لري او وغواړي هغه توليد کړي، د توليد لګښت لوړېږي او توليدشوي شيان ګران تماميږي. له دې کبله له اقتصادي اړخه به د دې هېواد په ګټه وي چې که چېرته دا ډول توکي او شيان له نورو هېوادونو څخه وپيري او هغه محصولات چې په خپله کولی شي په مناسبه بيه يې توليد کړي، نورو هېوادوته يې صادر کړي، په دې توګه به په نړيوالې سوداګرۍ کې ښه والی راشي او ډول ډول محصولات به له يو هېواد نه بل هېوادته انتقال ومومي.

د نړيوالې سوداګرۍ د آسانتيا لپاره په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د نړيوال سوداګريز سازمان په نامه يو سازمان پرانيستل شو چې کوربه يې د ژنيو ښار دی. دا وخت ۱۵ هېوادونه د دې سازمان غړي دي. دا سازمان داسې قوانين لري چې نړيواله سوداګري سمه او آسانه کوي. ټول غړي بايد د دې سازمان قوانين رعايت کړي. افغانستان د کتونکي (ناظر) په توګه په دې سازمان کې شتون لري چې تراوسه يې د دې سازمان غړيتوب نه دی ترلاسه کړی.

خبرې پرې وکړئ:

هېوادونه معمولاً د هغو شيانو په بدل کې چې واردوي يې، ځينې شيان صادروي هم.
آيا پوهيږئ، زموږ هېواد کوم شيان صادروي؟
ستاسې په نظر زموږ صادرات ډېر دي او که واردات؟

په نړيوال بازارکې هر هېواد ځانته ځانګړی ځای لري. هغه هېوادونه چې ډېر توليد کوي، کولی شي چې په نړيواله سوداګرۍ کې زياته ونډه واخلي او بالعکس،هغه هېوادونه چې د توليد کچه يې ټيټه ده په نړيوال سوداګريز بازار کې لږه ونډه لري. افغانستان پخوا غالی،کرنيز او د څارويو محصولات ټولو هېوادونو ته صادرول او په دې ډول يې په نړيوالې سوداګرۍ کې خورا ښه مقام درلود. خو په دې وروستيو کلونو کې د هېواد په توليداتو او صادراتو کې ډېر کمښت راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد تقريباً ټول لګښتي توکي له ګاونډيو ملکواو سيمې څخه را واريدېږي. موږ بايد هڅه وکړو چې اقتصادمو بيا ښه والی پيدا کړي ترڅو په نړيوال بازار کې يوازې مصرف کوونکي ونه او سو بلکې لکه د نورو ټولو هېوادونو په څېر بايد توليد هم ولرو.

د درس تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې :

١-د محصولاتو په توليد کې د هېوادونو وس او بې وسي څه معنا لري؟

٢-ولې د محصولاتو د توليد دوس (توانائی) توپير د هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د پراختيا لامل ګرځي؟

٣-نړيوال سوداګريز سازمان د کوم کار لپاره پرانيستل شوی دی؟

٤-آيا افغانستان د نړيوال سوداګريز سازمان غړی دی؟

٥-افغانستان په نړيوالې سوداګرۍ کې کوم مقام لري؟

فعاليت:

د کورنۍ د خوراکي توکو يو لست مو چې په يوه شپه او ورځ کې يې مصرفوی برابر او وليکئ چې دا توکي له کوم هېواد نه راغلي دي. په آخر کې وګورئ چې څو فيصده يې کورني او څو فيصده يې بهرني دي.

د څپرکي لنډيز

- انسان زياتې اقتصادي اړتياوې لري.
- اقتصادي اړتياوې موږ فعاليت او هڅه کولو ته مجبوري.
- اقتصادي فعاليتونه په ټوليزه توگه په دوه ډوله وېشل کېږي: توليد او خدمت.
- توليد هغه ډول اقتصادي فعاليتونو ته ويل کېږي چې په پايله کې يې ځانگړي شيان منځته راشي.
- خدمت: هغه ډول فعاليت ته ويل کېږي چې نوروته يوازې آسانتياوې وړاندې کوي او شيان نه توليدېږي.
- په ډېرو پخوا زمانو کې انسان په راکړه ورکړه کې له پيسو څخه کار نه اخيسته او جنس به يې د بل جنس سره بدلولو.
- کرار، کرار فلزي پيسې او يا سيکې منځته راغلې او تر هغو وروسته کاغذي پيسې يا بانکنوټونه رواج شول.
- نن سبا دسيکې، کاغذي پيسو، بانکي چکونو او اعتباري کارتونو څخه په راکړه ورکړه کې کار اخيستل کېږي.
- نن سبا د بانک په نامه سترې موسسې منځته راغلي دي چې د خلکو پيسې ساتي، له يوه ځای څخه يې بل ځای ته ليږدوي. د خلکو په لږوپيسو سره، سترې پانگونې کوي او هغه چاته چې اړوي پور وکوي.
- نن سبا د نړۍ خلک يو له بله سره اقتصادي اړيکې لري. ډول ډول حاصلات د سوداگري په ډول له يوه هېواد څخه بل هېواد ته ليږدوي.
- د نړيوالې سوداگرۍ د تنظيمولو په خاطر (د سوداگرۍ نړيوال سازمان) جوړ شوی دی. له بده مرغه چې زموږ هېواد په هغه کې فعاله ونډه او يا رول نه لري. موږ بايد په هغه کې د خپل هېواد د مقام دلوړيدو په خاطر هلې ځلې وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

دټولنیزوخدمتونو موسسې

په دې څپرکي کې لاندې لوستونه لولئ.

- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۲)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۳)

د ترافیکو پولیس د دندې د اجراکولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریم څپرکي موخې

له ګرانو زده کوونکو څخه هیله کېږي چې ددې څپرکي له ختمیدونه وروسته زده کړي چې:

- پست یو د ټولنیز و خدمتونو له موسسو څخه دی چې د خلکو مکتوبونه، خپرونې او نور وسایل د خرګندو او ځانګړو پتو (ادرس) له مخې له یوه ځای څخه بل ځای ته وړي.
- مخابرات د خلکو تر منځ اړیکي د تیلفون، فکس او اینټرنټ له لارې ټینګوي.
- سره میاشت هغه سازمان دی چې دخلکو او دولت مرستې د ډول ډول پیښو څخه زیانمن شوو خلکو ته رسوي.
- خلک د مختلفو بیمو څخه په ګټې اخیستنې سره کولی شي چې د پېښو څخه د وراوښتیو زیانونو یوه برخه جبران کړي.
- د عمومي پارکونو، سرکونو، کوڅو او سیل ځایونو پاکول او د ښار ښکلا د ښاروالی دنده ده.
- پولیس د خلکو امنیت تامینوي.
- ترافیک په ښارکې د نقلیه وسایلو تګ راتګ تنظیموي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱)

په تيرو څپرکيو کې د بانک او ښوونځي سره، خلکو ته د خدمتونو د وړاندې کوونکو موسسو په نامه آشنا شوئ. په دې لوست کې هم د دوو نورو خدمت کوونکو موسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

انسان هر وخت اړتيا درلوده چې د نورو سره اړيکې ټينګې کړي. ستاسې له نظره:

۱. په تيرو وختونو کې د انسانانو ترمنځ اړيکې څه ډول ټينګېدې؟

۲. نن ورځ انسانان له کومو لارو څخه په ګټه اخيستنې سره خپل منځي اړيکې ټينګوي؟

۳. آيا د اړيکو آسانتيا لپاره موسسې شته؟ نمونه يې واخلئ.

ډاګ(پست)څه چارې سرته رسوي؟

زموږ د اړيکو د اړتياو څخه يوه يې هم داده چې غواړو ځينې نسبتاً واړه څيزونه له يوه ځای څخه بل ځای ته وليږو؛ يا يو ليک د کورنۍ يوه غړي يا هغه دوستانو ته چې په کوم بل ښار او يا هېواد کې اوسيږي، وليږو. ډاګ يو له هغو موسسو څخه دی چې د دې ډول چارو د سرته رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره جوړ شوی دی. موږ د ډاگ له لارې کولای شو چې : لیک، د مبارکۍ کارت، کتاب، ورځپاڼه او داسې نور څیزونه نورو خلکوته ور ولیږو.

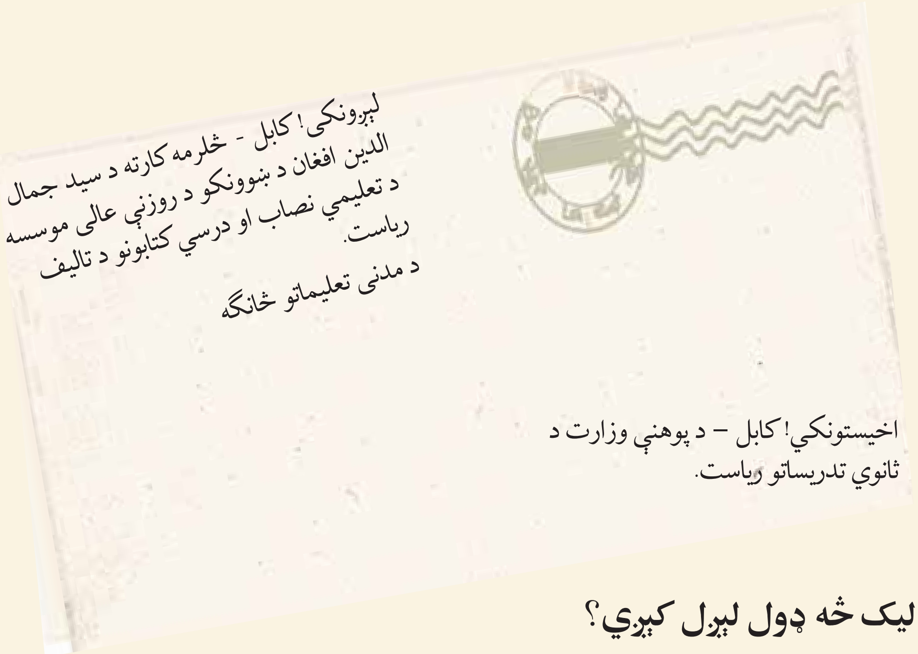

لیک څه ډول لېږل کیږي؟

د کورنۍ یوه غړي یا خپلو خپلوانو ته د لیک لېږلو لپاره دغه لاندې پړاوونه سرته رسوو:
- د لیک پاکټ تیه کوو.• خپل لیک لیکو او په هغه کې یې کېږدو.
- دلېږونکي او اخیستونکي پته د پاکټ په شا په ټاکلی ځای باندې لیکو.
- په پاکټ باندې پستي ټکټ نښلوو.
- پاکټ د پست مسؤول سړی ته سپارو او یا یې په پستي صندوق کې اچوو.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې ولولئ او خبرې پرې وکړئ:

۱. په پخوا زمانو کې خلکو څه ډول خپل پیغامونه لرې ځایونو ته استول؟

۲. نن ورځ د دې کار لپاره کومې لارې شته؟ ویې وایئ.

مخابرات کوم خدمتونه سرته رسوي؟

مخابرات هم د هغو موسسو له ډلې څخه دي چې زموږ اړیکې له نورو سره ټینګوي. په مخابراتو کې په کورونو او اداروکې ثابت تېلفونونه، ګرځنده تېلفونو نه (موبایل)، فکس او انټرنټ شامل دي.

دغه امکانات او د اړیکو نیولو نوي وسایل زموږ سره مرسته کوي ترڅو خپل کارونه ژر او په ښه توګه سرته ورسوو. دغه وسایل زموږ د اړیکو د ټینګولو د آسانتیا وو په خاطر رامنځته (اختراع) شوي دي. مخابرات زموږ سره مرسته کوي چې خپلې د اړیکو اړتیاوې په چټکۍ، آسانۍ او لږ لګښت سره له منځه یوسو.

د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټیلفون په واسطه کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو. د موبایل په وسیله کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو، لنډ پیغامونه ترلاسه کړو او ویې لېږو، د فکس په واسطه د خپلو سندونو انځورونه لېږو ، اېنټرنټ موږ ته دلېږلو د ایمیل (برېښنالیک) امکانات برابروي. همدارنګه د اېنټرنټ له لارې کولی شو چې د نړۍ مهم خبرونه ولولو او مختلفې علمي زېرمې پیدا کړو.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱.که چېرې وغواړئ چې یو دوست ته چې په بل ښار کې اوسېږي، لیک واستوئ له کومې وسیلې څخه کار اخلئ؟
۲.که چېرې وغواړئ چې لیک د پست له لارې ولېږئ، دغه کار څه ډول سرته رسوئ؟
۳.فکس کوم کار سرته رسوي؟
٤. برېښنا لیک(ایمیل) څه شی دی او موږ څه ډول ګټه له هغه څخه ترلاسه کولی شو؟

فعالیت:

تاسې د پست او مخابرې څخه کومې ګټې تر لاسه کوئ؟ پخپلو کتابچو کې یې یادداشت کړئ چې په یوه وروستنی میاشت کې مو کومې ګټې له پستې او مخابراتو څخه ترلاسه کړې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو(۲)

د زلزلې د طبيعي پيښو له کبله د کورونو نړيدل

په تېر لوست کې د ټولنيزو خدمتونو له دو و موسسو سره آشنا شوئ. په دې لوست کې له دوونورو مؤسسو سره آشناکېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

حتماً مو د خپل مور او پلار څخه د ځينو پېښو لکه: زلزله، طوفان او جگړو په هکله يو څه اوريدلي دي. کله چې دغه راز پېښې،رامنځ ته شي، زيات شمېر خلک بې کوره، بې سرپرسته،ژوبل او يا هم مړه کېږي. ستاسې له نظره:

۱ .ولې خلک يو له بله سره زړه سوی اوغم شريکی، کوي؟

۲ خلک له کومو لارو څخه د زيانمن شويو سره خپل زړه سوي او غم شريکی ښکاره کوي؟

۳ .آيا هر سړی بايد پخپله خپلې مرستې زيانمن شووکسانوته ورسوي او يا د دې کار لپاره بله ښه لاره شته؟

هلال احمر او يا سره مياشت:

کله چې خلک له داسې ستونزوسره لاس اوگريوان شي چې په يوازې توگه هغه نه شي حل کولی، نو په داسې حال کې د دې هيله لري چې خپلوان، قوميان، وطنداران او حتی د نورو هېوادونو خلک له هغوی سره مرسته وکړي. کله چې ځينې خلک د کومو پېښو له کبله زيانمن کېږي، نور خلک بايد د

هغوي مرستې ته ور ودانگي. که چېرې پېښه او اړولې زيان يې کم وي په دې حالت کې خلک کولې شي چې په مستقيم ډول پخپله زيانمن شوو خلکوته مرستې ورسوي خو کله چې پېښه لويه وي مثلاً يو ښار د سيل، زلزلې، طوفان او يا جگړې لاندې راشي، په دې صورت کې يوې موسسې او يا سازمان ته چې قوی مديريت (اداره) او بشپړ امکانات په واک کې ولري، اړتيا پيدا کوي. هغه سازمان چې دغه کار سرته رسوي په اسلامي هېوادونو کې د ((هلال احمر)) او په نورو هېواونو کې د (سورصليب) په نامه يادېږي. زموږ په هېواد کې ورته (سره مياشت) وايي. دغه سازمان په ټولو هېوادونو کې بشپړ بې طرفه دي او د بشر دوستانه موخو په سرته رسولو کې د زيانمن شوو سره د مرستې په چارو کې چې د طبيعي پېښو په واسطه زيانمن شوي وي، هڅه کوي. د سره صليب او هلال احمر انځورونو ته په لاندې نښونښانو کې پام وکړئ.

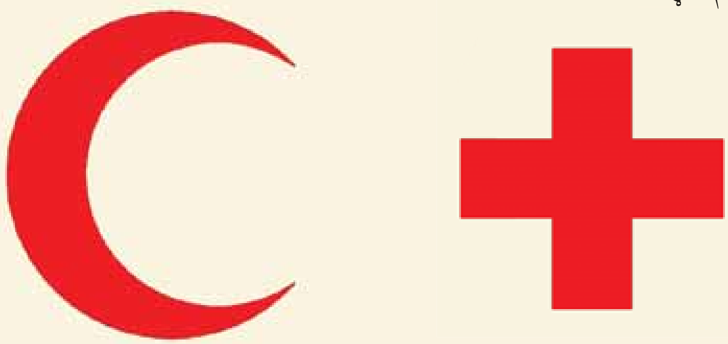

ځينې مؤسسې د ځانگړو ستونزو (لکه د جگړې ځپلو هېوادونو ستونزې) د حل کولو لپاره پرانيستل کېږي د بېلگې په توگه د ماين پاکولو موسسې دنده لري چې د جگړې له دوران پاتې شوی ماينونه را ټول کړي، له همدې ډلې څخه شمېرل کېږي. ماين پاکوونکي هغه سيمې چې ماينونه پکې ښخ شوي دي په سرو ډبرو او هغه سيمې چې له ماينونو څخه پاکې شوي دي، په سپينو ډبرو په نښه کوي. شنې ډبرې شکمنې سيمې په گوته کوي. له دې کبله موږ بايد په هغو سيمو کې چې په سرو او شنو رنگونو په نښه شوي وي، له تگ او راتگ څخه ډډه وکړو. همدارنگه موږ بايد هېڅ کله نا چاودلو او شکمنو شيانو ته لاس ورنه وړو.

خبرې پرې وکړئ:

تراوسه پورې مو خامخا د طبيعی زيان اړوونکو پېښو په باره کې يو څه آوريدلي او يا هم لوستلي دي، ستاسې له نظره:

۱. کوم خطرونه د انسان ژوند گواښوي؟

۲. ديوې خطر ناکې طبيعي پېښې لکه (زلزله، اور، سيل، ترافيکي پېښو) د پېښيدو له کبله انسانانو ته کوم زيانونه رسيږي؟

۳. څرنگه کولی شو چې د طبيعي پېښو څخه اوښتي زيانونه جبران کړو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیمه څه شی ده؟

زموږ ژوند ځینې خطرونه لکه آور لګیدنه، زلزله، سیل، د موټرو ټکر، ډول ډول ناروغی، غلا او داسې نورګواښوي (تهدیدوي) د دې پېښو څخه ځینې یې مخکې له مخکې نه د وړاندوینې او مخنیوی وړنه دي. له دې کبله باید چې هر سړي او یا شرکت د دې ډول خطرونود کمیدو لپاره مخکې له مخکې لاره چاره لټولي وي. د بیمې موسسه د دغه ډول زیانونو د جبران په خاطر منځته راغلي ده.

د بیمې موسسه د یوه سړي یا شرکتونو زیانونه تر ټاکلو شرطونو لاندې تضمینوي دغه موسسه له اشخاصو او یا له هغو شرکتونو څخه چې بیمه شوي دي، د میاشتې یا د کال یوه ټاکلې اندازه پیسې تر لاسه کوي او په مقابل کې یې کله چې د هغوی څخه ځینې یې د کومې پېښې سره مخامخ شي، د هغوی زیانونه د پیسو په ورکولو سره جبرانوي، اکثراً خلک او یا شرکتونه د خپلو احتمالی زیانونو د جبران په خاطر، د بیمې په موسسو کې غړیتوب تر لاسه کوي او د خپل غړیتوب حق ورکوي.

خود دې شمېرې څخه یو کم شمېرې عملاً د پیسو سره مخامخ کېږي او د بیمې د موسسو څخه د رسیدلی زیان پیسې ترلاسه کوي. په دې ترتیب سره د بیمې موسسې کولی شي چې هغه زیانونه چې یو شمېر غړوته رسیدلی دي، جبران کاندي.

د بیمې ډولونه:

د مالونو او یا هغه څیزونو پر اساس چې بیمه کېږي، بیمه په مختلفو ډولونو باندې وېشل کېږي چې ډېر مهم یې ۱- داشخاصوبیمې،۲- د مالونو بیمې، ۳- د مسؤولیت د بیمې څخه عبارت دي.

د اشخاصو بیمه:

د اشخاصو په بیمه کې په خپله انسان بیمه کېږي. دا شخاصو بیمه مختلف ډولونه لري چې خورا مهم یې عبارت دی له:

۱- روغتیایې بیمه:

انسان تل د ناروغیو د خطر سره مخامخ او درملنې ته اړوي،کله په یوتن او یا کورنیو باندې د درملنې مصرف ډېرېږي. روغتیایي بیمه د بیمه شوو کسانو د درملنې ټولې او یا یو څه مصرف شوي پیسې ورکوي، په دې سبب روغتیایي بیمه د زیات اهمیت څخه برخمنه ده.

۲- دپېښو بیمه:

د ا ډول بیمه خلک د مرګ او ژوبلې په وړاندې چې په کاري چاپیریال لکه کارځایونو او نورو کې منځته راځي،بیمه کوي.

۳- د عمر بیمه:

د انسان د اندیښنو څخه یوه یې هم دا وي چې نه ویلي کېږي چې دده له مرګه وروسته یې د کورنۍ غړي له اقتصادي ستونزو سره مخامخ شي. د دې اندیښنې د کمولو په خاطر ځینې خلک هغه وخت چې لا ژوندي وي، یو څه پیسې د غړیتوب د حق په نامه بیمې ته ورکوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو بیمه د ده دمرګه وروسته د ده د کورنۍ ژوند تامین کړي.

د مالونو بیمه:

دا ډول بیمه کور، دوکان، موټر، شرکت او دې ته ورته نور شیان داورلګیدنې، غلا او ټکر په وړاندې د ټاکلو پیسو په بدل کې، بیمه کوي.

د مسؤولیت بیمه:

ځینې مسوولیتونه ډېر مهم وي او څوک یې چې سرته رسوي، امکان لري چې د سهوې او خطائي له مخې خلکوته غټ مالي او ځاني زیانونه ور واړوي. د بېلګې په توګه: امکان لري چې یو ډاکتر چاته د یوې دوا د ناسم تجویز له مخې تاوان ورسوي او یا یې مړکړي، بیمه د داسې خطرونو روحي اندیښنواو مالي زیانونو د مخنیوي په خاطر، هغه څوک چې په داسې چارو بوخت وي، بیمه کوي. د بېمو دغه ډولونه چې وویل شول، په زیاترو هېوادونو کې شته. زموږ په هېواد کې له بده مرغه چې بیمې تراوسه پورې پراختیا نده موندلې. موږ هیله من یو چې دولت او خصوصی پانګه اچوونکي د ټولنیز ژوند دغې مهمې برخې ته زیاته پاملرنه وکړي.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. کله چې د ستونزو سره مخامخ کېږو او نه شو کولی چې هغه په یوازې توګه حل کړو، له نورو څخه څه هیله لرو؟

۲. کوم سازمان د جنګ ځپلیو او طبیعي پېښود زیانمنو سره د مرستې په خاطر جوړشوی دی؟

۳. بیمه کوم کار زموږ لپاره سرته رسوي؟

٤. د بیمې د ډولونو نومونه واخلئ.

۵. د اشخاصو د بیمې او مالي بیمې تر منځ څه توپیر موجود دی؟ څرګند یې کړئ.

فعالیت:

په دوو ډلو ووېشل شئ، یوه ډله دې د سرې میاشتې او بله ډله دې د بیمې په باره کې څېړنه وکړي. د خپلې څېړنې پایله په ټولګي کې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولنیزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو(۳)

د ټولنیزو خدمتونو د موسسو دپېژند ګلوئ په لړکې، په دې لوست کې له درونورو مؤسسو سره آشنا کېږو.

پرتله یې کړئ:

د اسلام ستر پیغمبر(ص) فرمایلي دي: نظافت او پاکي د ایمان یوه برخه ده. دغه حدیث شریف ته په پاملرنې سره ستاسې له نظره:

۱. د چټل او نا پاک کور په پاک کور بدلولو لپاره څه باید وکړو؟

۲. د خپل کلي او د ښار د ښکلا او پاکۍ لپاره څه کارونه باید سرته ورسوو؟

۳. آیا تاسې کولی شئ چې د خپل کلي او ښاراړوند د پاکۍ او ښکلاټولې چارې په یوازې توګه سرته ورسوئ؟

لکه څرنګه چې د خپل کور د ښکلااو پاکۍ په ساتنه کې ټول باید هڅه او کوښښ وکړو، همدارنګه باید د ژوندانه د ستر چاپریال (کلی- ښار) په باره کې هم باید هڅه او کوښښ وکړو. هر څومره چې چاپریال پراخ وي په همغه اندازه باید زیات کارونه تر سره شي.

د بېلګې په توګه: د کورونو او سړکونو څخه د خځلواو ناپاکیو راغونډول، د ویالو پاکول او

د سړکونو جارو کول یوې مؤسسې ته اړتیا لري چې هره ورځ په پرله پسې توګه دغه کارونه سرته ورسوي، ښاروالي هغه موسسه ده چې په ښارونو کې ددې چارو د سرته رسولو لپاره جوړه شوې ده. آیا د ښاروالی دنده یوازې د ښارپاکول دي؟

ښاروالي نورې دندې هم سرته رسوي لکه:

-د ښار ښکلا د ساتنې په خاطر، دکورونو او دوکانونو د جوړېدو څارنه.
-د تګ او را تګ په خاطر د سړکونو پخول.
-دعمومي پارکونو جوړول او د ښار په مختلفو برخو کې د نیالګیو اوګلانو کرل او کېنول.
-د عمومي تشنابونو جوړول.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په باره کې یو له بله سره وغږېږئ.

۱.که چېرې د چا مال او ځان تر ګواښ لاندې راشي، داسې سازمان چې له هغه څخه، ساتنه وکړي، شته؟

۲.که چېرې داسې سازمان موجود وي، د هغه د دندو په باره کې سره وږغېږئ.

کومه اداره زموږ امنیت تامینوي؟

د انسان له ډېرو مهمو اړتیاوو څخه یوه یې هم امنیت دی. په ټولنه کې ډول، ډول خطرونه شته چې د انسان امنیت ګواښوي (تهدیدوي) دولتونو د ډېرو پخوازمانو څخه یو شمېر وسله والو کسانو ته د ښار د امنیت د ساتلو دنده سپارله، دغه ډله په مختلفو و ختونو او ټولنو کې په مختلفو نومونو سره یادیدل.

په ننني ټولنو کې په ټول هېواد کې د پولیس په نامه یو ډېر پر مختللي سازمان شته چې پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په امنيتي وسايلو سنبال کسان په هغه کې کار کوي چې اصلي دنده يې د ټولنې د نظم او امنيت ساتل دي. زموږ ملي پوليس يو له خدمتګارو سازمانونو څخه دي چې شپه او ورځ د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو لپاره کوښښ کوي. پوليس په ټول هاند سره د نشه يي توکو د قاچاق چيانو، غلو اوتخريبي عناصرو په وړاندې په مېړانه و درېږي تر دې حده پورې چې د خلکود نظم او امنيت د ساتلو په لاره کې د هغوی يو شمېر خپل ژوند له لاسه ورکوي او ژوبل کېږي. زموږ پوليس هره ورځ پياوړی او ځواکمن کېږي. د ټولنې هر غړی دنده لري چې د ټولنې د امنيت او هو ساينې په لار کې زحمت وګالي. له همدې کبله موږ کوښښ کوو چې د پوليسو سره د مرستې او همکارۍ له لارې د خپل هېواد د امنيت او هوساينې لپاره خپله ملي دنده تر سره کړو. موږ د پوليسو د هغه خدمتونو درناوی کوو چې دوي يې سرته رسوي او کوښښ کوو چې تل د خپلو ملي پوليسو ملاتړي واوسو.

ملي پوليس

خبرې پرې وکړئ:

په ښارونو کې نقليه وسايط ډېردي. د هغوی په تګ را تګ کې د نظم ټينګول يو زيات شمېر خلکو او ځانګړو مقراتوته اړتيالري. ستاسې له نظره:

۱.کوم سازمان په ښارونو کې د نقليه وسايطو په تګ راتګ کې د نظم راوستو دنده په غاړه لري؟

۲ .آيا دا امکان شته چې د داسې سازمان له موجوديت پرته په ښارونو کې ژوندو کړو؟ ولې؟

د ترافيکو پوليس زموږ په ژوند انه کې څه رول لوبوی؟

لکه څرنګه چې پوهېږو په کليو کې نسبتاً لږ شمېر خلک ژوند کوي. د انسانانو، څارويو او نقليه وسايطو تګ راتګ خلکو ته ستونزې نه پېښوي. د ځمکې پراختيا او د جمعيت کموالی، خلکوته د دې اجازه ورکوي چې په آسانۍ سره ځای په ځای شي او هېڅوک د بل چا درېږونې لامل ونه ګرځي. خو په ښارونو کې، برعکس زيات شمېر خلک په يوه تنګه سيمه کې ژوند کوي. په ځينې شېبو کې، ګڼ شمېر خلک څه پلي او څه سپاره د ښار سړکونو ته ورګډېږي. که چېرې نظم او مقررات موجود نه وي او داسې څوک نه وي چې دغه مقررات عملي کړای شي. هر څوک به له هرې خوا څخه حرکت وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې به بلکل بندې شي، دغه نظم د ترافيکو پوليس منځته راولي. د ترافيکو پوليس په ښارکې د نظم راوستو لپاره لاندې کارونه سرته رسوي:

• د سړکونو په مناسبو ځايونوکې ټاکلي علامې دروي ترڅو چلوونکي ويوهېږي چې څه وکړي. د بېلګې په توګه په ځينو واټونو کې د دريدو د منع علامه، په ځينو ځايونو کې د يو طرفه واټ علامه او دې ته ورته علامې دروي. په څلور لاروکې سره اوښنه څراغونه لګوي ترڅو موټر په وار سره حرکت وکړي او تېرشي.

• هغه چاته چې په چلولوکې بشپړ مهارت ولري، د چلولو جواز (لايسنس) ورکوي. هغه چاته چې د چلو لو جواز نه لري، په ښارکې د چلولو اجازه نه ورکوي ترڅو د ټکر لامل ونه ګرځي. سرغړوونکي چلوونکي جريمه کوي ترڅو د چلونې مقررات پر ځاې کړي..

• په داسې حال کې چې ټکروشي، سرغړوونکي معلوموي.

د لوست تکرار:

• --------------------------------

• --------------------------------

• --------------------------------

• --------------------------------

پوښتنې :

۱. ولې ښارونه، ښاروالیوته اړتيا لري؟

۲. د ښاروالي ډېره مهمه دنده څه شئ ده؟

۳. په ټولنه کې د پوليس دنده څه شئ ده؟

٤. د ترافيکو پوليس په ښارکې د نظم د راوستولپاره څه کارونه سرته رسوي؟

۵. آياکلي هم د ترافيکو پوليسو ته اړتيا لري؟ ولې؟

فعاليت:

له لاندې فعاليتونو څخه يوېې د خپل ژوندانه د شرايطو سره متناسب، وټاکئ او تر سره يې کړئ.

۱. له هغو کارونو څخه چې ښاروالي يې په ښارونواو خلګ يې په کليو کې ستاسې د استوګنځيو د پاکوالي او ښکلا لپاره ترسره کوي، په ليکلی توګه، د انځور او يا نقاشی په شکل کې، اطلاعات برابر کړئ او په ټولګي کې يې ولولئ.

۲. دا وڅېړئ چې په ټولنه کې دامنيت د ساتلو لپاره د خلکو او دولت دنده څه شی ده؟ د دې فعاليت د ترسره کولو لپاره د کورنۍ د مشرانو سره خبرې وکړئ او پايله يې ټولګيوالوته ووائي.

۳. دا وڅېړئ چې هغه څراغونه چې په څلور لاروکې لګيدلي دي، کوم رنګونه لري او هر رنګ د کومې علامې نښه ده؟ که چېرې د کلي او سيدونکي ياست، له هغو کسانو سره چې ښارته يې سفر کړئ دئ خبرې وکړئ او ځواب يې پخپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي لنډيز

- د ټولنيزو خدمتونو موسسې، ټولنې ته د عمومي خدمتونو د وړاندې کولو په خاطر جوړې شوي دي.

- پست يا ډاگ يوه له دغو ټولنيزو خدمتونو د موسسو څخه دئ چې د خکلو د دليکونو، مطبوعاتو (ورځپانو، مجلو، اونيزو) او نورو شيانو په لېږلو کې له يوه ځای يا شخص څخه بل ځای او يا شخص ته کار ورڅخه اخيستل کېږي.

- مخابرات د ټولنيزو خدمتونو يوه بله موسسه ده چې د خلکو تر منځ د اړيکو د نيولو د آسانياوو په خاطر جوړه شوي ده. مخابرات خلکو ته تيليفون، موبايل، فکس او انټرنېټ وړاندې کوي.

- سره مياشت د هغه چا سره چې پر طبيعي پېښو او يا جنگ جگړو کې زيانمن شوي وي، مرسته کوي.

- بيمه د خلکو سره د احتمالي پېښو د خطرونو څخه د مخنيوي په خاطر، مرسته کوي. بيمه له هغه چا څخه چې غړيتوب يې تر لاسه کوي، مياشتنۍ او يا کلنۍ د غړيتوب د حق په نامه يو څه پيسې اخلي، دا پدې معنا چې که چېرې په کومه پېښه کې زيانمن کېږي، د هغوی د مالي تاوانونو جبران پرې وکړي.

- ښاروالي، ښار پاک ساتي او د هغې د ښکلا او سمسورتيا لپاره زيار باسي.

- پوليس د خلکو امنيت ټينگوي.

- د ترافيکو پوليس نقيله وسايط تنظيموي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

ډله ییزې رسنۍ

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.
- رسنۍ او ډولونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو موخې

له زده کوونکو څخه هیله کېږي چې د دې څپرکي په پایله کې زده کړي چې:

- راډیو هغه رسنۍ ده چې د خلکو په منځ کې تر ټولو ډېر اورېدونکي لري؛
- تلویزیون د انځوریزو خپرونو په دلیل، د اورېدونکو په منځ کې ډېر اثر لري؛
- مطبوعات چاپي رسنۍ دي له هغو څخه ګټه اخیستنه، سواد ته اړتیا لري؛
- د نړۍ تر ټولو نوې رسنۍ اینټرنټ دی چې د نورو رسنیو په پرتله زیاتې ښېګڼې پکې شته؛
- رسنۍ خلکوته په خبررسولو کې بنسټیزه برخه اخلي؛
- د رسنیو له لارې خلک کولی شي چې په سیاسي او ټولنیزو چارو کې ګډون وکړي؛
- د رسنیو سمه خبر رسونه د بیان د آزادۍ پرته ناشوني ده؛

نهم لوست

د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.

پرتله يې کړئ:

انځورته وګورئ او پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ.

۱. په انځورکې کوم شيان وينئ؟ نومونه يې واخلئ.

۲. د هغو هريو کومې چارې سرته رسوي؟

۳. هغه چارې چې دوی يې تر سره کوي، يوه له بلې سره څه ورته والی لري؟

تاسې به راديو اورېدلې وي او تلويزيون به موليدلی وي. همدارنګه فکر کېږي چې ورځپاڼې او مجلې موهم لوستلې وي. د دې سره سره چې هغوی بېلابېلې چارې تر سره کوي، خو بيا هم ټول په دې لاره کې چې خلک د سياسي، اقتصادي، فرهنګی، علمي او تفريحي چاروخخه خبروي، سره شريک دي. نوله دې کبله ويلی شو؛ هغه وسايل چې دنده يې خلکوته د معلوماتو او اطلاعاتو رسول دي، رسنی بلل کېږي. دغو وسايلوته له دې کبله چې دنده يې خلکو ته اطلاعات او معلومات وړاندې کول دي، ډله ییزې رسنی وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ ډېر تازه خبرونه، سیاسي، اقتصادي، فرهنګي او ورزشي پېښې ټولنې ته وړاندې کوي او هغه د خپل هېواد او نړۍ د بدلونونو، علمي او فني نوښتونو څخه خبروي. رسنۍ پر خبر رسولو سر بېره، د زده کړې، علمي، تفریحي او مشغولتیا د سرګرمي) پروګرامونه هم برابر وي . له دې کبله ده چې وايي: رسنۍ په عین حال کې د عمومي زده کړې وسایل هم دي. څکه چې زده کړه د ټولنې په هر ځای کې خپروي او دښوونځي، مدرسې او د زده کړې د نورو مرکزونو دولکې(انحصار) څخه یې خلاصوي.

رسنۍ په عین حال کې چې د ماشومانو د وزګارتیا وختونه ډکوي، د زده کړې جریان یې ډېرساده او دومره اسان کړی دی چې دیوې لوبې بڼه یې ورکړې ده.

د دې خبرې په پام کې نیولو سره چې رسنۍ د اطلاع رسولو په چارو کې د کومو شیانو او لارو چارو څخه کاراخلي، هغه داوریدلو،لیدلواو لیکلو د رسنیو په ډلو وېشل کېږي.

خبرې پرې وکړئ:

د رسنیو د نمونو سره بلد شوئ. دا مو هم زده کړل چې ولې هغوی ته ډله ییزې رسنۍ ویل کېږي. اوس د هغو د هرې یوې په باره کې فکر وکړئ چې هغوی یوه له بلې سره څه توپیر ونه لري.

د رسنیو ډولونه:

راډیو:

راډیو یوه اوریدونکي رسنۍ ده چې خپل پروګرامونه د غږییزو څپوله لارې د اوریدونکو غوږونوته رسوي. په رسنیو کې راډیو تر نورو پخوانۍرسنۍ شمېرل کېږي. هغه څوک چې په کوم بل کار باندې هم بوخت وي، راډیو اوریدلی شي. د بېلګې په توګه د کور مېرمن په پخلنځي کې د کار کولو په وخت کې کولی شي چې راډیو واوري او یا یو چلوونکی د چلولو په وخت کې د راډیو له پروګرامونو څخه ګټه اخیستی شي په داسې حال کې چې هغوی نشي کولی له هغه رسنیو څخه چې باید وکتل شي، ګټه واخلي.

تلویزیون:

تلویزیون یوه لیدونکي – اوریدونکي رسنۍ ده. تلویزیون د شیانو خوځنده یاګرځنده انځور لکه څرنګه چې په واقعیت کې وي، هغسې یې د اواز سره یو ځای ښکاره کوي.

تلویزیون د راډیو په نسبت دغه ښېګڼه لري چې شیان او پېښې د انځورونو له لارې خلکوته ورښیي. د بېلګې په توګه که چېرې وغواړې چې د خپلواکۍ د جشن د مراسمو پر ځای کیدو رپوټ برابر کړې، نو یوازې د راډیو په څېر هغه په ژبه او خبرې کولو سره نه بیانوې، بلکې د هغې خوځنده او ګرځنده انځورونه هم ښکاره کوي او لیدونکي کولی شي چې هغه لکه څرنګه چې تېرشویدی، ووینې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپ شوي خپرونه (مطبوعات)

مطبوعات یا خپرونې چې ورځپاڼې، اونېزې او مجلې پکې شاملې دي، د لیکنیزو یا چاپي رسنیو څخه شمېرل کېږي. په مطبوعاتو کې متن او انځور په تور اوسپین او یا هم په رنګه ډول د کاغذ پر مخ چاپوې او په منظمه توګه یې خپلو لوستونکو او اخیستونکو ته وړاندې کوي.

له دې سره، سره چې نن ورځ پیاوړې رسنۍ لکه تلویزیون په ټولو ادارو اوکورونوکې د اطلاعاتو په خپرولوکې زیاته برخه اخلي، خو مطبوعات همغه شان ژوندي او فعال دي اوچلوونکي یې ډېر زیات تبلیغاتي واک او قدرت په لاس کې لري. د خپرونو دغوره امتیازونو څخه یو یې دادی چې په بشپړه توګه زموږ په واک کې دي او کولی شو چې یو مطلب هر څوځله چې وغواړو،په هغه کې مطالعه کړو او د دې پر خلاف د رادیو او تلویزیون خپرونې د لیدونکو او اوریدونکو په واک کې نه وي او دهغو خپریدل ځانته ټاکلی وخت لري. د لیدونکو او اوریدنکو رسنیو سره د مطبوعاتو یو غوره توپیر دادی چې د چاپي خپرونو څخه ګټه اخیستنه لږ څه سواد ته اړتیا لري.سړی باید د لیکلو او لوستلو سواد ولري ترڅو وکولی شي د ورځپاڼو، اونیزو او نورو خپرونو د اطلاعاتو څخه ګټه واخلي په داسې حال کې چې د رادیو او تلویزیون د خپرونو لپاره دغه راز بندیز او محدودیت نشته او هر څوک کولی شي چې هغه واوري او ویې ګوري.

اینټرنټ:

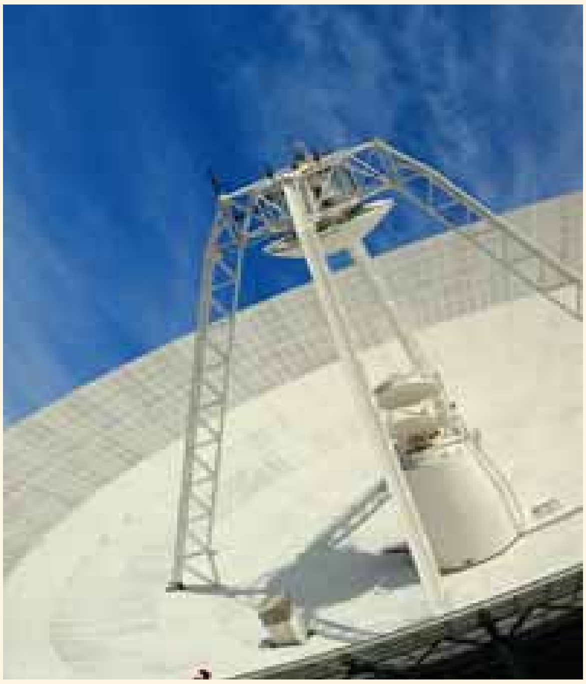

نن سبا یوه ډېره پیاوړې رسنۍ ټولنې ته وړاندې شوې ده چې د ټولو رسنیو امتیازات لري او هغه اینټرنټ دی.

اینټرنټ یوه نښلوونکې وسیله ده چې د نړۍ زیات شمېر کمپیوټرونه یو له بله سره نښلوي او هر څوک د نړۍ په هر ګوټ کې چې وي، کولی شي چې د نړۍ د نورو کمپیوټرونو سره ونښلي او له هغو اطلاعاتو څخه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغوکې شته او یا وي، ګټه واخلي. د اینټرنټ له لارې کولی شو چې لیکلی متن، انځور آواز او کمپیوټري پروګرامونه یو له بل سره بدل (مبادله) کړو. له اینټرنټ څخه په ګټه اخیستنې سره کولی شو چې نوروته لیک ولیکو، له هغوی سره د غږ او انځور له لارې اړیکې ټینګې کړو او خبرې ور سره وکړو.

په اینټرنټ کې خبرونه، علمي او مطبوعاتي ډېرې زېرمې ترګوتو کېږي چې کولی شو له هغو څخه ګټه واخلو. اینټرنټ هم د مطبوعاتو په څېر د اشخاصو تر کنترول او څارنې لاندې دی او د رادیو او تلویزیون غوندې تېریدونکی حالت نه لري.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. ډله ییزې رسنۍ څه کار کوي؟
۲. لیدونکي، اوریدونکي او لیکونکي رسنۍ د مثال سره وښیاست،
۳. اوریدونکي رسنۍ کومې ښېګڼې او کوم محدودیتونه لري؟
٤ اوریدونکي – لیدونکی رسنۍ څه ښېګڼې لري؟
۵. اینټرنټ څه شی دی او څه کار کوي؟

فعالیت:

د ښوونکي، پلار مور او یانورو پوهو کسانو په مرسته د ټولو رسنیو ځانګړتیاوې او ښېګڼې په (۱۰) کرښوکې ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ او ټولنه

خبرې پرې وکړئ:

په تېر لوست کې مو ولوستل چې ډله ییزې رسنۍ کومې دي او څه کارونه سرته رسوي. ستاسې له نظره:

- آیا رسنۍ د ټولنې په سمون (اصلاح) کې برخه اخیستلی شي؟ څه ډول؟

رسنۍ او دخلکو برخه د ټولنې په اداره کې

په تېر لوست کې مو ولوستل چې رسنۍ ډول – ډول چارې سرته رسوي؛ لکه د خبررسولو، تفریحي، زده کړې او د ژوند انه د اړتیاو څخه د خبریدو چارې. رسنۍ په ټولنه کې د خلکو د سترګو او غوږونو په څېر دي؛ څکه چې زیارکښ خبریالان د هر ډول خطر او زحمت د زغملو سره،سره په هر ځای کې حاضرېږي او خلک د پېښو له جریان څخه خبروي. سر بېره پردې رسنۍ پېښې تحلیلوي او څېړي او خلک د هغو د عواملو او راتلونکي څخه خبروي. په دې توګه خلک تل د سیاسي، اقتصادي اوټولنیزو پېښو له بهیر څخه خبر وي چې د دولتونو په اداره اوکنټرول کې ونډه واخلي، خلک د رسینو له لارې کولی شي چې د چارواکو کارونه او پروګرامونه تر څارنې لاندې ونیسي او خپل د سمون (اصلاح) نظریات اونیوکې هغوی ته ووایي. دولتي چارواکي هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسینو له لارې کولی شي چې د خلکو له نظریو څخه خبرشي او په راتلونکي کې هغه په خپلو کړنو کې په پام کې ونیسي. له بله پلوه رسنۍ خلك له خپلو حقونو او دندو څخه خبروي. کله چې خلك خپل حقونه او دندې وپېژني، د خپل هېواد د سیاسي، اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي پېښو په وړاندې د مسوولیت احساس کوي، هغه ځوك چې دخپل برخلیك په وړاندې د مسوولیت احساس وکړي، نه پرېږدي چې ناپوه او جاهل خلك پرې حکومت وکړي اوپه برخلیك یې لوبې وکړي.

رسنۍ او ټولنیزې ستونزې:

د رسنیود ډېرو مهمو کارونو څخه یوېې دادی چې خلك د ټولنې له ستونزو او مسایلو څخه خبروي.

زموږ هېواد چې څولسیزې جګړې یې تېرې کړې دی، د زیاتو ستونزو سره مخامخ دی.

رسنۍ باید خلك له هغو څخه خبر کړي. ماینونه او ناچودلې مهمات هره ورځ زموږ یو زیات شمېر هېواد وال د مرګ کندې ته سپاري خود دوي د خطرونو څخه خبریدنه، کولی شي چې د دغه ضایعاتو کچه را ټیټه کړي.

د مخدره توکو تولید، قاچاق او استعمالول زموږ د ټولنې یوه بله ستونزه ده چې زموږ خلك په دې وروستیو کلونو کې ور سره مخامخ دي؛ د افسوس خبره داده چې زموږ زیات شمېر زلمیان او تنکي زلمیان د دې توکو په استعمال باندې روږدي شوي دی. که څه هم د روږدی کید و د پراختیا مخنیوی زموږ د ټولو دنده ده، خو دولت او رسنۍ باید د هغې د مخنیوي په لاره کې زیات هاند او کوښښ وکړي.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې په ځیر سره ولولئ؛ په هکله یې خبرې وکړئ او خپل نظریات بیان کړئ.

۱. ستاسې له نظره د بیان آزادی څه شئ ده؟

۲. د بیان آزادي د رسنیو لپاره څه اهمیت درلودلی شي؟ څرګند یې کړئ.

د بیان آزادي او رسنۍ:

رسنۍ هغه وخت کولی شي چې خپل کارونه په ښه توګه سرته ورسوي چې د خپلو پروګرامونو او مطلبونو د خپریدولپاره لازمه او مناسبه آزادی ولري. خبریالان او لیکوالان پخپلو دندوکې دډاډ او مصئونیت احساس وکړي او په ټولنه او په ځانګړي توګه په رسنیو باندې د ډار او سانسور فضا حاکمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده او له ظلمه خلاصه ټولنه د سمو او صحيحو رسنيو د موجوديت په پایله کې منځته راځي.

رسنۍ د بیان د آزادۍ په شتون کې معنا پیدا کوي. په استبدادي حکومتونو کې چې د بیان آزادي نه وي آزادو رسنیوته د فعالیت امکانات ډېر کم وي او نشي کولی چې په ټولنه کې موجود واقعیتونه بیان کړي؛ ځکه چې په داسې حکومتونو کې، رسنۍ نشي کولی هغه مطلبونه نشر او خپاره کړي چې د حکومت د غوښتنو سره مخالف وي. په دې هېوادونو کې رسنۍ زیاتره په دولت پورې تړلې وي، د خلکو د غوښتنو پر ځای، د چارواکو غوښتنې منعکسوي. دغه ډول رسنۍ خلک د بېته هڅوي چې په پټو سترګو د حکومت څخه اطاعت وکړي. د چارواکو کړه وړه په ځای بولي او مناسب يې ښکاره کوي. دا په ځای خبره ده چې پدې صورت کې رسنۍ نه یوازې دا چې د آزادۍ او دموکراسۍ سره مرسته نشي کولی، بلکې هغوته زيات زيان اړوي.

د لوست تکرار:

- ---------------------------------
- --------------------------------
- --------------------------------
- --------------------------------
- -------------------------------
- -------------------------------

پوښتنې:

١. ولې ویل کېږي چې رسنۍ د خلکو سترګې او غوږونه دي؟ بیان يې کړئ.
٢. رسنۍ څه ډول کولی شي چې د دولت په اداره او کنټرول کې د خلکو رول پیاوړی کړي؟
٣. رسنۍ څه ډول خلک د ټولنیزو چارو په وړاندې د مسوولیت اخیستو او قبلولو ته تیاروي؟
٤. آیا رسنۍ په هر ډول شرایطو کې یو شان عمل کوي؟ څرګند يې کړئ.
٥. رسنۍ په استبدادي ټولنو کې څرنګه عمل کوي؟

فعالیت:

یوه رسنۍ چې ستاسې په واک کې ده، خوښه کړئ. بیا ووایاست چې آیا د بیان آزادي پکې شته او کنه؟ خپل دلایل په یوه مخ کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي لنډيز

- راديو، تلويزيون، مطبوعات او انټرنېټ ډله ييزې رسنۍ بلل کېږي ځکه چې اطلاعات او معلومات ټولو او يا زياتره (اکثريت) خلکو ته رسوي.
- ډله ييزې رسنۍ خبرونه نشروي، د زده کړې او تفريحي خپرونې هم خپروي.
- رسنۍ په درو برخو وېشل کېږي: د اوريدنۍ رسنۍ، د ليکنې رسنۍ او د اوريدنۍ ليدني رسنۍ.
- رسنۍ د خبررسولو د نقش او رول ترسره کولو سره، د خلکو د سترګو او غوږونو په څېر دي.
- دولتي چارواکي کولای شي چې د رسنيو له لارې د خلکو د ستونزو څخه خبر او اشنا شي او خلک هم کولای شي چې د رسينو له لارې خپلې نيوکې د چارواکو غوږونو ته ورسوي.
- په استبدادي هېوادونو کې رسنۍ د زورواکو په چوپړ کې وي نه د خلکو په خدمت کې.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library